

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Art. 12. De side Liberii.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

ligiosissime Auguste, hanc esse fidem, qua à seculo prædicata est, & quam confessi sunt Patres Niceæ congregati; in quam denique consentiunt omnes ubique terrarum Ecclesia, quæ sunt in Hispania, & in Britannia, & Galliis; quæ sunt per universam Italiam & Campaniam; quæ sunt in Dalmatia, Dacia, Macedonia, & universa Achaia; item quæ sunt per universam Egyptum & Lybiam; quæ sunt in Ponto & Cappadocia, & vicinis regionibus; omnes denique per Orientem Ecclesia, paucis exceptis, quæ Arii opinionem sectantur. Horum enim omnium, quos commemoravimus, sententiam experimento ipso cognovimus, & litteras scriptas habemus. Ac licet pauci quidam huic fidei contradicant, scimus tamen, Religiosissime Auguste, eos orbi terrarum præjudicare non posse.

Teste S. Athanasio scribente anno 363. totus orbi terrarum tunc Nicænam fidem profitebatur, & ita tunc totus orbi terrarum Catholicus erat, & ab Ariana impietate alienissimus, exceptis paucis Ecclesiis & Episcopis, qui sectabantur opinionem Arii. Quomodo ergo verè dici potest omnes fere Episcopos Catholicos ad Arianam impietatem defecisse circa annum 360. præsertim cum Athanasius non loquatur de recenti & quasi hesternâ professione, sed de professione, quam partim experimento suo, partim per litteras, ad se undequaque datas, certò cognoverat, ad quod vix anni plures sufficere potuerunt? Diceretur totius fere orbi Episcopi circa annum 360. subitanea mutatione ex Orthodoxis in Arianos, & rursum ex Arianis in Orthodoxos conversi esse? Sed tam prodigiosa in fide variatio & inconstantia per se incredibilis est; nullum aliud habet exemplum, nec ullo veteri monumento vel leviter iudicari potest. Denique, ex eo quod Athanasius dicit, habere se scriptas litteras, colligo Episcopos, qui Arimini fuerant, & quos ad castra sua transisse mentiebantur Ariani, ad Athanasium litteras dedisse, quibus eum certiorum facerent, se in fidei Nicænæ professione permanere: Orthodoxi enim omnes Athanasium ut fidei columnam reverebantur.

Ap. Hieron
in Dial. cont.
Arianos.

Obj. 4. Valens, & cum eo Ariminenses omnes, Verbum creaturam esse, licet aliis creaturis dissimilem, pronunciarunt, cum anathemate contra eos, qui aliud dicerent. Nam in publico Episcoporum & Laicorum conventu Valens exclamavit: Si quis dixerit creaturam Filium Dei, ut sunt cetera creatura, anathema sit. Et ab omnibus assistantibus similiter dictum est: Anathema sit. Resp. Valentis anathematismum duplicem habere posse sensum. 1. Si quis dixerit Filium esse creaturam similem aliis creaturis, anathema sit. Hic sensus Arianus est. 2. Si quis dixerit Filium ex nihilo productum esse, sicut ex nihilo producta sunt cetera omnia, quæ à Deo transeunt producta sunt, &c. Hic sensus Catholicus est. Ariminenses autem in secundo sensu anathematismum intellexerunt, ut manifestum est ex antecedentibus & consequentibus. Primum verò sensum habebat quidem in mente Valens, eumque intendebat, quia Arianus erat; at illum ipsemet excluderat per anteriores anathematismos, quibus damnavat eos, qui negarent Christum esse Deum, & Dei Filium, ante sæcula ex Patre genitum, atque Patri coeternum; & adhuc apertius exclusit subsequente anathematismo, quo damnavat eos qui dicerent, de nullis extantibus Filium, & non de Deo Patre, & in sensu verborum proprio & obvio considebatur Patrem de sua substantia genuisse Filium, adeoque unam esse Patris & Filii substantiam, atque Filium non creaturam, sed verum Deum esse. Valens igitur ipse sensum hæreticum, quem intendebat, exclusit à propositione sua, eamque determinavit ad sensum catholicum, in quo, ab Ariminensibus accepta est.

ARTICULUS XII.

De fide Liberii.

§. I.

Julio in Summo Pontificatu successit anno 352. Liberius, qui ubi primum in Petri Cathedra sedet, contra Eusebianos, & Nicænæ fidei, & Athanasii causam strenuè defendendam suscepit. Anno 353. ad Constantium, profigato & mortuo Maxentio, in Galliis tunc agentem, ut ab eo generalem, in qua primum Nicæna fides ab omnibus Episcopis subscriberetur, ac deinde retractaretur Athanasii causa, Synodum impetraret, legationem misit, cujus princeps erat Vincentius Capuanus, quem in Synodo, ex huius legationis occasione Arelate coacta, Constantius coegit cum multis aliis Episcopis ad subscribendum Athanasii damnationi.

Anno 354. Liberius ob Vincentii, fortassis & collegæ illius Marcelli, Campaniæ Episcopi, lapsum, duplici mærore affectus, & sibi moriendum magis pro Deo decernens, ne videretur novissimus Athanasii delator, aut Eusebianorum sententiis contra Evangelium commodare consensum, novam legationem ad Constantium destinavit, quam suscepere Lucifer Calaritanus Episcopus, Pancratius Presbyter, & Hilarius Diaconus Ecclesiæ Romanæ, qui ab Imperatore Synodum generalem impetrarunt, in annum sequentem convocandam Mediolanum.

Anno itaque 355. Mediolani celebrata est Synodus generalis, in qua à Constantio omnia tyrannicè gesta sunt, & exilio multati Legati Pontificii, unà cum Eusebio Vercellensi, & Dionysio Mediolanensi, eò quod Athanasium inauditum damnare, constanter renuissent. Exules Liberius consolatus est per litteras, in quibus sic loquitur: Vos, acceptissimi in Domino Sacerdotes, egregia & singularis fides & hic probabiles Dea ostendit, & jam ad futuram gloriam martyres designavit. Quo itaque præconio laudis, qua vocis exultatione merita virtutis vestre proferam, potius inter mærorem absentia vestra, & gaudium gloriæ, prorsus invenire non possum. Me adhuc in ipsa expectatione pendente, quod à consorcio vestro durior necessitas interim distrahit, satis contristor. Optaveram enim prior pro omnibus vobis impendi, ut exemplum gloriæ per me magis vestra dilectio consequeretur. Intellegatis dolere me satis, quod sim interim à consorcio vestro separatus. Et quia proximiores estis Deo effecti, vestris orationibus me vestrum sacerdotem famulum Dei ad Dominum subleuate. ut inviolata fide, salvo statu Ecclesiæ Catholice, parem vobis dignetur me Dominus efficere, &c.

Eusebiani animadvertentes Liberium Nicænæ fidei studiosissimum, Arianae sectæ insensum, in hoc unum incumbere, ut omnes ab amplectenda hæresi avocaret, hac de re monuerunt Imperatorem, qui ratus, Liberio in suam sententiam pertracto, ceteros omnes brevi superandos, Romam ad eum eodem anno 355. mittit Eusebium Eunuchum, cum litteris & donis, ut donis quidem blandiretur, litteris verò minas intentaret: Profectus igitur Romam Spado, primum incitabat Liberium, ut contra Athanasium subscriberet, & cum Arianis communicaret: id enim Imperatorem velle, & pro imperio jubere: deinde munera ostentans, verbis instabat, manumque Liberii apprehensa, ita locutus est: Obtempera Regi, & ista accipe.

Respondit Liberius se condemnare non posse Athanasium, quem non una, sed jam altera Synodus probè ab omni crimine liberum pronunciarat, & Romana Ecclesia cum pace dimiserat; nec se posse absentem averiari, quem præsentem dilexerat, & in sua communione habuerat; nec ita se habere ecclesiasticum canonem: Quod si omnino, inquebat, Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere querit... fiat Ecclesiastica Synodus longe à Palatio, ubi nec Imperator prelo est, nec Comes se ingerit, nec Judex minatur, & ubi solus timor Dei ad omnia sufficit.

Apud Hil.
frag. 6.

Apud Hil.
frag. 5.

Apud Hil.
frag. 6.

Athan. in ep.
ad solit.

Ibid.

sufficit, & Apostolorum institutio: ut eo in loco ante omnia, ecclesiastica fides asseratur, quemadmodum à Patribus definitum est in Nicæno Concilio; itque qui Ariana sententia sunt, ejiciantur, & eorum heresis anathemate damnetur, ac deinde iudicium de Athanasio fiat, aut si quis alius reus agitur... non fieri potest, ut locum in Synodo habeant, qui fide impii sunt: neque fas est prius questionem de factis alienius, quam de fide Religionis haberi. Primum enim fidei discordia rescindenda est, & tum questionem de negotiis fieri oportet... Hæc à Patribus didicimus, hæc renuncia Imperatori. Hæc non solum ingentem animi magnitudinem, sed etiam exquisitam ingenii vim, & in rebus agendis dexteritatem spirant. Quod si Liberius id, quod petebat, obtinisset, proculdubio Athanasius tertio absolutus fuisset, ejus verò adversarii aut damnati fuissent, aut certe in ordinem redacti.

Eunuchus autem ob repulsam, quam patiebatur, magnis minarum denunciationibus factis, iratus se cum muneribus suis subducit, templum B. Petri adit, ibique ea ipsa dona consecrat; quo audito, Liberius, oburgato loci custode, quod id non prohibuisset, progressus in Templum, dona illa, ut prophanam oblationem, foras projici jubet. Spado ira percitus, Mediolanum revertitur, ceterosque omnes, qui apud Constantium omnia poterant, & sine quibus in aula nihil gerebatur, spadones contra Liberium provocat. Constantius ab illis vehementer commotus, mandat ad se Roma abduci Liberium.

Liberius five per vim, five per dolum, adducitur Mediolanum, cum Imperatore colloquitur, & responsis suis quæ referuntur à Theodoro lib. 2. hist. cap. 16. omnium animos in admirationem sui convertit, & post triduum Berceam Thraciæ relegatur. Inter alia Imperatori dicens: *Assentire paci, & subscribere, atque ita Romam revertere, respondit: Fratres, qui Romæ sunt, jam vale dixi. Potiores enim sunt Ecclesiastica leges, quam domicilium Romæ.* At biennio vix expleto, à Fortunatiano Aquilejensi Episcopo sollicitatus & fractus, ut refert S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum c. 97. exilij tædio & ærumnis victus, mortis, quam ingentabant Ariani, minis teritus, ut scribit S. Athanasius in citata epistola, unam è Sirmiensibus formulis, sibi à Demophilo, Episcopo Ariano, oblatam subscribit, Athanasium damnat, eumque separat à sua communione, quam impertit Orientalibus Episcopis. Constant hæc ex epistola, quam sub finem anni 357. Bercea scripsit ad Orientales Episcopos, & in qua enixe rogat eos, ut reditum suum ab Imperatore impetrent: *Quia jam pervideris, inquit, in omnibus me vobis consentaneum esse, dignamini communi consilio ac studio laborare, quatenus de exilio jam dimittar, & ad Sedem, quæ mihi divinitus credita est, revertar.*

Liberius pro incredibili, quo recuperandæ Sedis tenebatur desiderio, non contentus Imperatorem de Athanasio tandem à se condemnato certiore fecisse, litteris ad eum datis per Fortunatianum seductorem suum, & litteras ad Orientales Episcopos dedisse, quibus eis significabat non solum Athanasium à se condemnatum, sed etiam Sirmiensis formulam, quam ediderant, à se subscriptam, & illis communionem suam impertiebat; communem quoque ad Ursacium & Valentem scripsit epistolam, in qua admonet eos non tantum de Athanasio à se rejecto, sed etiam se cum eis & Episcopo atque Auxentio communicare. In hac sua Epistola filios pacis, & concordie ac unitatis Ecclesiæ Catholicæ dilectores vocat Ursacium & Valentem, nequissimos re vera homines, non pacis, sed discordiæ filios, & Ecclesiæ Catholicæ perturbatores, quibus meliores non erant Epictetus & Auxentius. Sed ad quid prolabi non potest humana fragilitas? Postremò litteras dedit ad Vincentium Capuanum, ex quibus, sicut & ex anterioribus, apparet quam impatienter ferret exilium suum. In illis Vincentio mandabat,

ut Campaniæ Episcopos moneret de sua ab Athanasio separatione, & de communione cum Orientalibus Episcopis à se inita, eosque ad hoc induceret, ut sese cum iisdem omnibus, quibuscum communicaret ipse Liberius, pacem & unitatem habere, per litteras Imperatori significarent: *Quo possum & ego, inquiebat Liberius, de tristitia magna liberari. Cum omnibus Episcopis Orientalibus pacem habemus, & vobiscum ego. Me ad Deum absolvi, vos videritis: si volueritis me in exilio desicere, erit Deus iudex inter me & vos.*

Pulso in exilium Liberio, Constantius post annum 355. Romam ad triumphum cum venisset, à primariis sceminis, ut tantæ urbis Pastore suo orbata, & luporum insidiis exposita, miseretur, rogatus fuerat; & cum respondisset illas Pastorem habere, Felicem scilicet, qui cum esset Ecclesiæ Romanæ Diaconus, in Liberii sedem ab Ariani intrusus fuerat, suggererant illæ, neminem ex civibus Romanis cum Felice communicare, neque illum, vivente Liberio, legitimum Ecclesiæ Romanæ Pastorem esse posse. Quare præstantissimarum illarum sceminarum precibus flexus Imperator aliquatenus, & crebris populi Romani eum assidue pro Liberio interpellantis, & ut ipsis restitueretur, rogantis, acclamationibus commotus, *adhibitis in consilium Episcopis, qui cum ipso erant, responderat revocaturum se illum, & petentibus reddendum esse, si sacerdotibus, qui in ipsius erant comitatu, consentire vellet.*

Post hæc ex Italia profectus Imperator, Sirmium venerat. Cum igitur ann. 358. Sirmii moraretur Constantius, certior factus de iis, quæ eatenus in exilio gesserat Liberius, superveniente legatione Episcoporum Occidentalium, hoc est, ni fallor, Episcoporum Campaniæ, qui reditum Liberii postulabant, & se cum Orientalibus Episcopis inire communionem nunciabant, Liberium tandem Bercea ad se accersivit, cumque, instantibus Basilio, Eustathio, & Eleusio, Anicyranæ Synodi Legatis, ad damnandum omnes compellere voluit. At Liberius, exilii licet impatientissimus, & mœrore confectus, Imperatori inquad hoc constanter restitit. Quare Orientales Legati, qui præcipua apud Constantium autoritate pollebant, ea, quæ contra Paulum Samosatenum in Antiochenis Synodis, & quæ contra Photinum in Synodo Sirmiensis decreta fuerant, cum Antiochena formula, in encensis conscripta, collegerunt in unum volumen, & Liberio subscribendum obtulerunt. Subscripsit Liberius cum Ursacio, Valente, Germinio, & Orientalibus, quotquot aderant, Episcopis, qui etiam formulam fidei à Liberio editam subscripserunt, in qua Liberius eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent, alienos ab Ecclesia pronunciabat.

His ita gestis, Imperator Liberio Romam redeundi facultatem concessit: *Scripterunt etiam Episcopi, qui Sirmium convenerant, ad Felicem, qui tum Romane Ecclesiæ presidebat, & ad Clerum ejusdem civitatis, ut Liberium susciperent, utque ambo Apostolicam sedem gubernarent.* Scripsit etiam Imperator ad Romanos epistolam, qua similiter jubebat, *ambos in commune Ecclesiam administrare.* Liberius itaque Sirmio profectus, Romam quasi victor intravit, ut dicit S. Hieronymus in Chronico. *Nam Liberium, utpote virum undequaque egregium, & qui pro religione Imperatori fortiter resistisset, populus Romanus impense diligebat.* Imperatoris Epistola, qua Felicem cum Liberio Ecclesiam administrare jubebat, cum in Circo recitata esset, à populo explosa est, & omnes una voce exclamarunt: *Unus Deus, unus Christus, unus Episcopus.* Quare Felice cedere coacto, Liberius Ecclesiam Romanam rexit solus, acerrimus ut antea catholice veritatis assertor & defensor. Nam & ea, quæ anno sequenti Arimini ab Occidentalibus ibi congregatis extorta sunt, improbavit, ut dicit Damasus in sua ad Illyricanos Epistola; & quæ in Alexandrina Synodo ab Athanasio, Eusebio Vercellensi, & aliis orthodoxis

Theod. lib. 2. hist. c. 17.

Sozom. l. 4. cap. 11.

Sozom. l. 4. c. 11.

Ibid.

Theod. lib. 2. hist. c. 17.

Sozom. l. 4. c. 11.

Theod. lib. 2. hist. c. 27.

Ap. Theod. l. 2. hist. c. 27.

doxis

Apud Hilari-
um frag. 12.

Sozom. l. 4. c. 12.

doxis Episcopis decreta fuerant, sua autoritate confirmavit, ut ait Author vitæ Eusebii Vercellensis; & Episcopis Arimini lapsis, ut subscriptionem suam retractarent, & Nicænam fidem subscriberent, cum interminatione pœnarum ecclesiasticarum præcepit, ut constaret ex ejus epistola ad Catholicos Episcopos Italiae; nec prius Lampfacenæ Synodi Legatos in suam communionem recepit, quam Nicænam fidem & *omousion* palam, non solum viva voce, sed etiam scripto professi essent.

His præsuppositis, quaeritur utrum Liberius aliquando in Arianum dogma consenserit. Neque ante, neque post exilium consensisse, ex dictis clarum est. Ex dictis enim liquet, eum ante & post exilium Nicænae fidei acerrimum defensorem extitisse. Difficultas igitur tantum esse potest de tempore, quo exulavit, utrum scilicet postquam Berœam relegatus est, & antequam Romam redire permetteretur, consenserit Arianae impietati, an non. Cujus controversiæ resolutio pendet ex resolutione hujus alterius controversiæ, utrum videlicet Liberius sive Berœa sive Sirmii subscripserit formulæ Arianae, an non.

§. II.

Liberius cum exularet Berœa, non subscripsit Arianae formulæ.

Prob. Unam tantum formulam, eamque Sirmiensem Berœa subscripsit Liberius. In quo facile consentiunt omnes; & quod aliquam aliam subscripserit, nullo planè monumento ecclesiastico vel leviter suaderi potest. Ergo unam tantum è tribus Sirmiensibus formulis Berœa subscripsit. Ergo vel primam, vel secundam, vel tertiam subscripsit. Atqui non subscripsit tertiam: nam tertia Sirmiensis formula conscripta fuit anno 359. Adeoque illam Liberius neque anno 356. neque anno 357. hoc est, toto eo tempore quo exulavit Berœa, subscribere potuit. Superest igitur ut Liberius primam vel secundam Sirmiensem formulam Berœa subscripserit. Atqui non subscripsit secundam. Ergo primam subscripsit. Sed prima Sirmiensis formula non fuit Ariana, ut suo loco ostendimus, & eam velut orthodoxam exponit S. Hilarius in lib. de Syn. & quidem jure merito; cum Filium confiteatur esse Deum ex Deo, ex Patre natum ante omnia sæcula, & in primo anathematismo Arianum dogma apertè damnet, anathematizando eos, qui dicunt Filium de nullis extantibus, vel de altera substantia, & non ex Deo. Ergo Liberius Berœa non subscripsit formulam Arianae: imò Berœa subscripsit formulam orthodoxam, & Arianum dogma apertè proscrībentem; quamvis in hoc reprehendendam tunc maxime temporis, quod non disertis verbis confiteretur Filium Patri consubstantiali.

Jam verò, in quo est difficultas, quod Liberius Berœa non subscripserit secundam Sirmiensem formulam, demonstratur. Nam 1. Liberius Berœa subscripsit formulam, quæ Sirmii conscripta fuerat ab Orientalibus, ut constat ex ipsius Liberii epistola, quam Berœa scripsit ad Orientales, & in qua sic loquitur: *Dominus & frater meus communis Demophilus, qui dignatus est pro sua benevolentia fidem vestram & catholicam exponere, quæ Sirmii à pluribus fratribus & coepiscopis nostris tractata, exposita, & suscepta est ab omnibus, qui in presenti fuerunt; hanc ego libenti animo suscepi, in nullo contradixi, consensum accommodavi, hanc sequor, hæc à me tenetur.* Atqui secunda Sirmiensis formula, non ab Orientalibus, sed ab Occidentalibus fabricata fuit, Valente scilicet, Ursacio, & Germinio, quibus addi possunt Osius & Potamius. Unde cum hanc formulam accepisset Eudoxius, qui sedem Antiochenam invaserat, solis Valenti, Ursacio, atque Germinio gratias egit per litteras, *eorum ministerio adscribens, quod Occidentales recte sentirent*, hoc est, quod eorum ministerio Occidentales tandem Arianam opinionem sequerentur. Ergo, &c.

2. Sirmiensis formula, quam Berœa subscripsit Li-

berius, conscripta fuit saltem à viginti duobus Episcopis; totidem enim numerat S. Hilarius in frag. 6. a. 7. *Perfidiam autem, inquit, apud Sirmium descripiam, quam dicit Liberius Catholicam, à Demophilo sibi expositam, hi sunt, qui conscripserunt, Narcissus, Theodorus, &c.* Viginti duos enumerat. At secunda Sirmiensis conscripta fuit à tribus tantum, vel ad summum à quinque Episcopis. Ergo, &c.

3. Inter Sirmiensis formulæ, quam Liberius Berœa subscripsit, autores recenset S. Hilarius Eudoxium, Silvanum Tarlensem, & Basilium Ancyranum. At 1. cum secunda Sirmiensis fabricata est, Eudoxius Sirmio aberat, & Antiochia, cujus sedem Episcopalem invaserat, morabatur, ut constat ex Sozomeno loco citato, ubi narrat Eudoxium, audita morte Leontii Antiochenis Episcopi, quasi Ecclesia illa custode indigeret, petiisse ab Imperatore, adhuc in Occidentis partibus commorante, ut in Syriam reverteretur; quod cum impetrasset, celeriter Antiochiam venisse, ejusque loci Episcopatum, absque Episcoporum consensu, sibi assumpsisse; ibi Aetii & ejus doctrinæ patrocinium palam suscepisse; Synodum convocasse, & in ea *omousion* pariter & *omousion* rejecisse, causatum Occidentales quoque Episcopos idem decrevisse; atque ad Valentem, Ursacium, & Germinium, quippe qui super ea re ab Osiō litteras expressissent, scripsisse epistolam, in qua gratias eis agebat, & gratulabatur, quod Occidentales ad faniorem mentem revocassent. Qua narratione manifestè innuitur Ursacium, Valentem & Germinium secundam suam Sirmiensem formulam, unā cum litteris, quas ab Osiō vi tormentorum expresserant, & in quibus in *omousion* pariter & *omousion* silentium consentiebat, Antiochiam ad Eudoxium misisse, indeque ab eo gratulatorias litteras accepisse.

2. Quis credet unum ex secundæ Sirmiensis formulæ authoribus fuisse Silvanum, qui postea coram Constantio generosè confessus est *omousion*, illudque dammare, Imperatore jubente, & adversus illum nequicquam fremente, constantissimè renuit? Verum quidem est illum paulò post Nicensem formulam, in qua *usia* silentium imperabatur, cum cæteris Seleuciensis Synodi Legatis subscripsisse: at ad hanc subscriptionem partim vi ab Imperatore compulsi sunt, partim inducti sunt autoritate Ariminenium, quorum eis subscriptiones ostendebantur, quique propter bonum pacis & concordie ecclesiasticæ libere subscripsisse affirmabantur; neque subscripserunt, nisi sub ea conditione, quod Acaciani *anomaon* anathematizarent. At quæso, credine potest Silvanus lubens & volens fecisse anno 357. abolendo scilicet vocabulum *usia*, quod non nisi per vim & subreptionem fecit anno 359. & anno 357. professus esse Filium in omnibus Patre minorem, cum semper *anomaon* detestatus sit?

3. Quod solum nobis sufficeret, Liberius Berœa subscripsit formulam, cui conscribenda interfuit, vel etiam præfuit Basilium Ancyranum. Atqui Basilium Ancyranum neque præfuit, neque interfuit conscribenda secundæ Sirmiensis formulæ: nam eo absente, & nesciente, fabricata est anno 357. illamque anno sequenti, cum de ea admonitus fuisset à Georgio Laodicensi per litteras, & ab iis, qui ex Illyrico Ancyram ad eum venerant, plurimis anathematismis, coacta Ancyra Synodo, confixit: continuoque Ancyra Sirmium veniens ad Imperatorem, apud quem adhuc plurimum gratia valebat, postulavit ab eo, ut diligenter provideret, ut ea, quæ in Sardicensi, Sirmiensis, aliisque Conciliis decreta fuerant, firma ac stabilia permanerent: quibus in Conciliis definitum erat *communis consensu, Filium Patri similem esse secundam substantiam*. Postulata impetravit Basilium ab Imperatore, qui non solum adversus Eudoxium secundæ Sirmiensis formulæ approbatorem, graviter invehens est per litteras; sed etiam formulæ illius auctores, Ursacium, Valentem, & Germinium, ad palinodiam compulsi, ut patet ex eo quod libellum, in quem Basilium cum legationis suæ locis conjecerat ea, quæ Antiochiæ contra Samosatenum, & Sirmii contra Photi-

Theod. lib. 1.
hist. c. 27.

Sozom. l. 4.
hist. c. 12.

Epiph. hær. 47.
n. 2. & seq.

Sozom. l. 4.
hist. c. 13.

Apud Hilari-
um lib. de Syn.

Sozom. l. 4.
c. 12.

Sozom. lib. 4.
lib. c. 13.

Photinum decreta fuerant, cum formula in encanijis edita, Ursacius, Valeus, & Germinius, una cum ceteris omnibus, qui aderant, Episcopis subscribere coacti sunt; adeoque coacti sunt *anomæon* damnare, & dicere Filium Patri essentia similem absque omni dissimilitudine, quod est æquivalenter dicere Filium Patri essentia parem, ac proinde Filium Patri deitate, gloria, maiestate inferiorem non esse, ut asserbat secunda Sirmiensis formula.

Confirm. Resp. Secunda Sirmiensis formula de medio tollebat vocabula *usæ*, *omæusæ*, & *omæusæ*, & Filium Patre minorem deitate, gloria, maiestate, potentia, diserte asserbat, adeoque *anomæon* statuebat. At protinus improbable est tali formulæ Liberium Berææ subscripsisse; cum paulò post Sirmii Imperatori ipsum ad *omæusæon* rejiciendum urgenti constantissimè restiterit, & ediderit fidei professionem, in qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui Filium secundum substantiam & per omnia Patri similem non esse assererent. Imò tali formulæ Liberium Berææ non subscripsisse, evidenter demonstratur ex epistola, quam post subscriptionem suam Berææ scripsit ad Orientales, in qua dicit se eorum fidem libenti animo suscepisse, in nullo contradixisse, consensum accommodavisse. At Orientales *usiam* & *omæusæon* profitebantur, & *anomæon* execrabantur. Liberius igitur, cum Berææ exularet, non subscripsit formulæ, proferenti vocabula *usæ* & *omæusæ*, atque Filium Patre minorem, adeoque dissimilem essentia prædicanti.

§. III.

Liberius, Sirmium ab Imperatore accersitus, non subscripsit Ariane formulæ.

Prob. Nam si Liberius dici potest Sirmii Ariane formulam subscripsisse, vel propter tertiam Sirmiensis formulam, vel propter libellum, quem re ipsa subscripsit, vel denique propter fidei professionem, quam ipse edidit. Nihil horum dici potest. Non primum. Nam 1. tertia Sirmiensis formula non fuit Ariana: quamvis enim prohiberet *usæ* nomen de Deo dici, illud tamen æquivalenter retinebat, dicendo Filium Patri per omnia similem: nam si Filius Patri per omnia similis est, clarum est Filium Patri essentia similem esse; clarum est in nullo, quoad essentialia, Filium à Patre differre, proindeque Filium, non creaturam, sed verum Deum esse. 2. Cum tertia Sirmiensis formula edita tantum fuerit anno 359. mense Majo, & Liberio Romam redeundi potestas concessa fuerit ab Imperatore anno superiore 358: & Liberius, concessa sibi redeundi potestate, nulla proculdubio interposita mora, ut erat exilii impatientissimus, Sirmio abscesserit, non potuit tertiam Sirmiensis formulam Sirmii subscribere.

Non secundum. Nam 1. libellus ille, quem Synodi Ancyranæ Legati Liberio obtulerunt subscribendum, & quem Liberius subscripsit, nihil Ariane continebat; sed è contra continebat aliqua Ariano dogmati è diametro opposita. Nam in iis, quæ Antiochiæ contra Samosatensem decreta fuerant, *omæusæon*, si damnabatur, damnabatur tantum in sensu Sabelliano, & simul æquivalenter saltem asserbatur in sensu catholico, ut facile intelligitur ex dictis alijs de Antiochena contra Samosatensem Synodo utraque. 2. In iis, quæ Sirmii contra Photinum decreta fuerant, Ariane dogma apertè damnabatur anathematismo primo. 3. Formula Antiochena, in encanijis edita, diserte profitebatur Filium Deum ex Deo, totum ex toto, perfectum ex perfecto, immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentia & gloria Patris sine omni dissimilitudine imaginem; quæ pugnant è diametro, cum Ariana impietate. Idem dic de professione illa fidei, quam Sirmii contra Anomæos edidit Liberius, & in qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui Filium substantia & per omnia Patri similem non assererent. Unde nec tertium dici potest.

§. IV.

Liberius in exilio minime professus est Ariane hæresim, sed è contra illam damnavit.

Prob. 1. pars. Nam si Ariane hæresim professus est, vel communicando cum Homæusianis, vel communicando cum Arianis, vel damnando Athanasium, vel subscribendo, aut etiam conscribendo formulam Ariane, vel quocumque alio modo *omæusæon* rejiciendo, & negando Filium esse Patri consubstantialem. Nihil horum dici potest. Non primum. Quamvis enim tunc Homæusiani communione conjuncti essent cum Arianis, & cum illis Athanasium & alios Homæusianos paribus studiis insequerentur, atque pari pertinacia vocabulum *omæusæon* exploderent, non erant Ariani, ut accuratè probatum est suo loco.

Non secundum. Quamvis enim Liberius re ipsa communionem suam impertierit perditissimis Arianis, Ursacio, Valenti, Epicteto, & Auxentio, ut constat ex ejus ad illos Epistola; at communionem cum illis non inivit ex affectu Ariani dogmatis, seu cum illis, ut rectè catholicæque Ariane dogma defendentibus, sed solum pro bono pacis & concordia. Quia scio vos, inquit, filios pacis esse, diligere etiam concordiam, & unitatem Ecclesie Catholice; idcirco non aliqua necessitate compulsus, Deo teste dico, sed pro bono pacis & concordia, quæ martyrio preponitur, convenio vos.

Quod si quis dixerit, bonum pacis & concordia Liberio re ipsa cum Arianis communicandi causam non fuisse, sed prætextum tantum. Respondebo, 1. hoc irreverenter dictum, & absque sufficienti fundamento, & credendum potius esse tanto Pontifici, Deum testem advocanti, 2. Saltem negari non posse, quod Liberius communionem illa se contaminaverit propter exilii tedium & ærumnas, impatiens Ecclesie suæ revivendæ desiderium; minasque graviorum malorum ac mortis intentatas; neque sine calumnia dici posse, quod cum Arianis communionem inierit, quia illis in dogmate consentire cæpit. Legantur ejus epistolæ in exilio scriptæ.

Non tertium. Nam Liberio non alia fuere motiva damnandi Athanasium, quam communicandi cum Arianis. Ipsismet Athanasium ea de re audiamus: Liberius, inquit, post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem inductus est. Verum illud ipsum quoque & eorum violentiam, & Liberii in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium, cum liberis affectibus habebat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem ejus sententiam extorta sunt, ea jam non metuentium, sed cogentium voluntates habenda sunt.

At inquit. Liberius in sua ad Orientales epistola diserte agnoscit illum justè condemnatum fuisse. Ego, inquit, Athanasium non defendo; sed quia suscepit illum bonæ memoriæ Julius Episcopus decessor meus, verebar ne fortè ab aliquo prævaricator judicaret. At ubi cognovi, quando Deo placuit, justè vos illum condemnasse, mox consensum commodavi sententiis vestris, litterasque super nomine ejus per fratrem nostrum Fortunatianum dedi perferendas ad Imperatorem Constantium. At qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit eum malè sensisse de fide, & hoc dicendo, damnat Nicænam fidem, non enim aliam tenebat, & defendebat Athanasius. Ergo, &c. *Resp. neg. min.* Non enim Athanasius ab Eusebianis condemnatus fuit ob causam fidei; sed ob varia crimina in eum à Meletianis, instigante Eusebio Nicomediensi, conficta. Unde qui dicit Athanasium justè condemnatum fuisse, dicit tantum vera fuisse crimina illa, propter quæ condemnatus & exauctoratus est ab Eusebianis. *Nota.* Athanasium, eò quod irreconciliandus hæresis Ariane hostis existeret, Eusebianæ factionis duces persecuti sunt; sed aliam eum persequendi, damnandi & abdicandi causam, metu Imperatoris Constantini prætexerunt.

Non quartum. Nam Liberius in exilio non conscripsit novam aliquam formulam, aut subscripsit jam antea

Soz. l. 4. c. 15

antea factam, quæ esset Ariana, ut demonstratum est. Non denique quintum: quia Liberius neque expresse, neque tacite *omoussan* reiecit. Imò cum Imperator Liberium Bercea Sirmium accersivisset, & eum in conventu Episcoporum compellere vellet, ut *Filium Patri non esse consubstantialem* profiteretur; Legati Orientales, qui id consilii Imperatori suggererant, à Liberio aliud obtinere non potuerunt, quàm ut subscriberet libellum, in quem coniecerant ea, quæ Antiochia decreta fuerant contra Paulum Samosatenum. Unde manifestè colligitur, quòd Liberius constantissimè renuerit, simpliciter profiteri Filium non esse Patri consubstantialem; neque aliud profiteri voluerit, quàm Filium non esse Patri consubstantialem in sensu Pauli Samosateni: non enim aliud professus est, acta contra Paulum Samosatenum subscribendo, ut per se clarum est. Qui autem proficitur Filium non esse Patri consubstantialem in sensu Pauli Samosateni, damnat Paulum Samosatenum, non Nicenam Synodum; negat Filium Patri consubstantialem esse in pravo & hæretico sensu, non in bono & catholico, quem intenderunt Patres Nicæni; denique vocabulum *omoussan* non repudiat, sed ejus abulum.

Prob. 2. pars. 1. Ille damnat Arianam hæresim, qui anathematizat eos, qui dicunt Filium ex nullis extantibus, aut ex alia substantia, & non ex Deo, seu ex substantia Dei esse. At hoc fecit Liberius Bercea, subscribendo primam Sirmiensem formulam, imò & postea Sirmii subscribendo ea, quæ in Synodo Sirmienfi contra Photinum decreta fuerant. *2.* Ille damnat Arianam hæresim, qui proficitur Filium esse immutabilem & inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentiae & gloriæ Patris absque omni dissimilitudine imaginem. Atqui hoc Sirmii professus est Liberius, subscribendo formulam Antiochenam, quæ in encaniis edita fuerat. *3.* Ille damnat Arianam hæresim, & Filium Patri consubstantialem in sensu catholico æquivalenter confiterur, qui in formula à se conscripta, alienos ab Ecclesia pronunciat eos, qui Filium substantia & per omnia Patri similem non esse asserunt. Sed hoc Sirmii fecit Liberius. Ergo, &c.

S. V.

Obj. 1. S. Hilarius in frag. 6. num. 6. formulam, quam Bercea subscripsit Liberius, vocat Arianam perfidiam. Hæc est, inquit, perfidia Ariana. Hoc ego notavi; Liberius sequentia. Et idcirco ter dicit Anathema Liberio. Anathema, inquit, tibi à me dictum, Liberi, & sociis tuis. Iterum tibi Anathema, & tertio, Prævaricator Liberi. Quibus verbis, sicut & superioribus, interrumpit seriem epistolæ, ad Orientales à Liberio scriptæ. Ergo Liberius Bercea, non primam Sirmiensem formulam, quam S. Hilarius orthodoxam exponit in lib. de Syn. sed secundam, quam eod. lib. nominat blasphemiam ab Oho & Potamio conscriptam, & quæ verè Ariana est.

Resp. neg. conseq. & dico, verba illa intercalaria, quæ nobis objiciuntur, non S. Hilario adscribenda esse, sed alicui nugatori, qui librum fragmentorum exscribendo, aut fortassis ex libro integro, quem S. Hilarius composuerat, quique interjerit, fragmenta illa excerptendo, præfata convitia, ex scrinio suo deprompta, inseruit epistolæ Liberii. Librum enim fragmentorum, aut certè ex quo fragmenta excerpta sunt, si inchoavit, saltem non absolvit S. Hilarius, nisi pluribus annis post reditum Liberii ab exilio. Proflus autem incredibile est, quòd S. Hilarius, Secundi Apostolicæ devotissimus, passurus fuerit, librum suum prodire in publicum cum tam atrocibus convitiis contra Pontificem maximum, eo præsertim tempore, quo pristinum erratum correxerat, & sanctissimè regebat Ecclesiam. Quid, obsecro, Hilarius apostatam & prævaricatorem Liberium nominaret; iterum & tertio anathema diceret Liberio, cum ea, quæ Arimini perperam gesta fuerant, invicta constantia damnaret; Nicenam fidem apostolico zelo defenderet, & Episcopos, Arimini lapsos, ad repara-

standam subscriptionem suam, atque Nicenam fidem excommunicationis & depositionis interminatione compelleret?

Porro si quis nihilominus vellet adhuc, verba illa intercalaria, quæ nobis objiciuntur, ab ipso Hilario Liberii epistolæ inserta fuisse, dico Hilarium aut primam Sirmiensem formulam nominare perfidiam, & ipsum Liberium apostatam ac prævaricatorem appellare, atque anathematizare, quòd formulam illam subscripsit; quæ certè non satis coherent cum libro de Syn. in quo Hilarius primam Sirmiensem formulam exponit ut orthodoxam, & authores illius, fratres appellat; aut lapsum esse, putando Liberium subscripsisse secundam formulam Sirmiensem, quod facile potuit contingere: Cum enim tunc exularet in Phrygia, quid Liberius Bercea, vel Sirmii ageret, ignorare facile potuit, & falsis rumoribus decipi. Nec dici potest, supposito quòd in hoc facto erraverit, errorem suum corrigere potuisse, antequam librum suum componeret: illum enim magna ex parte composuit Constantinopoli, antequam rediret in Occidentem.

Quidquid sit, ex dictis §. 2. manifestum videtur, Liberium in sua ad Orientales epistola non de alia Sirmienfi formula loqui, quàm de prima. Certè si de secunda loqueretur, profectò delirasse dicendus esset, cum de sua illius subscriptione Orientales per litteras certiores fecit; & illam à se esse subscriptam, scribere debuisset ad Ursacium, Valentem, & Germinium, qui eam fabricarant, non ad Orientales, quibus absentibus & ignorantibus fabricata fuerat, & à quibus, ubi primum in eorum noticiam venit, anathematizata est. Si secundam, non primam Sirmiensem formulam subscripsit Liberius, quomodo scripsit, aut scribere potuit ad Orientales, se formulam ab illis conscriptam subscripsisse, se fidem illorum libenti animo amplexum esse? Sed quare in sua, quam paulò post ad Valentem & Ursacium dedit, epistola, ne minimam quidem suæ subscriptionis injecit mentionem? Quare, quod ignorare non poterat gratissimum fore iis, quos sibi devincire supra modum exoptabat, & ideo communionem illis suam impertiebat; in ea epistola se non solum Athanasii condemnationi consensisse, sed etiam formulæ ab eis nuper editæ assensum suum commodasse, non significavit?

Denique verbis illis intercalariis, quæ nobis objiciuntur, supposito quòd sint ipsius Hilarii verba, Hilarius in Liberium invehitur, vel propter primam Sirmiensem formulam, vel propter secundam, de qua scilicet putat Liberium loqui in sua ad Orientales epistola. Si propter primam, manifestum est eum durius agere cum Liberio, & hic, sicut & alias identidem, nimium servidæ indoli indulgere: nam prima Sirmienfis formula, etiam ipso interprete, nihil nisi orthodoxum habet in sensu proprio & obvio verborum, & in primo anathematismo Arianum dogma aperte damnat. Si propter secundam, manifestè fallitur, putando Liberium in sua ad Orientales epistola loqui de secunda Sirmienfi formula. Sive enim Liberius secundam Sirmiensem formulam postea subscripsit, sive non, cum loquatur de formula, quam Sirmii conscripsit Orientales Episcopi ante annum 358. manifestum est, eum loqui de prima formula Sirmienfi.

Obj. 2. Liberius Bercea Sirmium accersitus à Constantio, subscripsit formulam sibi ab Arianis oblatam. Atqui hæc formula alia esse non potuit, quàm secunda Sirmienfis: tertia enim nondum erat edita, & primam sibi à Demophilo oblatam Bercea jam subscripsit. Ergo Liberius Sirmii subscripsit secundam Sirmiensem formulam, nimirum ut hoc demum scelere reditum suum obtineret, quem condemnando Athanasium, communicando cum Arianis, & subscribendo primam formulam Sirmiensem, nondum obtinere poterat.

R. neg. min. Quæ intolerabiliter falsa est. Quæ enim fronte dicitur Liberius secundam Sirmiensem formulam subscri-

subscriptisse Sirmii, ubi è contra illam damnavit, & subscribendo libellum sibi à Legatis Orientalibus oblatum, in quo continebatur Antiochena formula, in Encænii edita, secundæ Sirmienfî è diametro opposita, & edendo professionem fidei, qua alienos ab Ecclesia pronuntiabat eos, qui assererent Filium non esse substantia & per omnia Patri similem: Chymera est, quod dicitur, Liberio scilicet, cum venisset Sirmium, ab Arianis oblatam esse secundam formulam Sirmienfem subscribendam: cum enim Sirmium venit Liberius, ibi offendit Legatos Ancyranæ Synodi, quibus, ut par est credere, pro eo apud Imperatorem intercedentibus, evocatus erat, quique perhonorificè excepti, & benevolè auditi à Constantio, animum ejus à secunda Sirmienfî formula, & Eudoxio ejus approbatore planè alienarant; Ursacium, Valentem, & Germinium, formulæ authores, ad palinodiam, & ignorantie suæ confessionem compulerant; & obtulerant, ut, abolita secunda Sirmienfî formula, quæ *omousion* aequè ac *omousion* proscripterat, ea, quæ in Sardicensi, hoc est, Philoppopolitano, Sirmienfî, aliisque Conciliis, adæque Antiochenfî in Encænii decreta fuerant, firma & stabilia permanerent, quibus in Conciliis definitum erat communi consensu, Filium Patri similem esse secundum substantiam.

Risum igitur movere debet, quod dicitur, Arianos Episcopos, qui erant in comitatu, cum Sirmium venit Liberius, Ursacium scilicet, Valentem, & Germinium, à Liberio postulasse, ut subscriberet Sirmienfem formulam; & Liberium, subscribendo, hoc potestremo scelere facultatem redeundi Romam ab Imperatore impetrasse; cum hanc formulam Ancyranæ Synodi Legatorum opera damnaasset Imperator; cum eam ipsimet Ursacius, Valens, & Germinius, quantumvis invitati, damnarent, & propter illam, gravem Principis offensionem tantum non incurrisset, nec evasisset, nisi confitendo ignorantiam suam, & excusando se idcirco *omousion* & *omousion* taceri voluisse, quia unum atque idem significari verbo utroque existimarent.

Itaque, ut jam dictum est superius, à Liberio, instantibus Ancyranæ Synodi Legatis, solum postulavit Imperator, ut Filium non esse Patri consubstantialem profiteretur; quod cum se facturum nunquam, constanter assereret Liberius, Legati Orientales ei subscribendum obtulerunt libellum, cui inferuerant ea, quæ olim Antiochia contra Samosatenum decreta fuerant, ut subscribendo, quoquo modo videretur *omousion* repudiare. Subscripti Liberius, certus se hac subscriptione nullatenus Nicænæ fidei præjudicare, posse, & simul professionem edidit, in qua dicendo Filium substantia & per omnia Patri similem, æquivalenter assererebat *omousion* in sensu Nicænæ Synodi; quam professionem ipsimet Ursacius, Valens, & Germinius subscribere coacti sunt, & subscribendo, suam Sirmienfem formulam condemnare.

Obj. 3. S. Hieronymus in Catalogo Scriptor. Ecclesiasticor. cap. 97. scribit Liberium hæresi subscripsisse. Loquens enim de Fortunatiano Aquilejensi Episcopo, sic ait: *In hoc habetur detestabilis, quod Liberium Romanæ urbis Episcopum, pro fide ad exilium pergentem, primus sollicitavit, ac fregit, & ad subscriptionem hæresicos compulsi. Res. dist. S. Hieronymus scribit Liberium subscripsisse hæresi, quod formulam Arianam subscripserit, aut Arianum dogma aliquando professus sit. N. Nam è contra, Arianos, Filium creaturam, & Patri dissimilem Antiochiæ prædicantes, edita Sirmii professione fidei, alienos ab Ecclesia pronuntiavit, & subscribendo Antiochenfem formulam, in Encænii editam, Filium de substantia Patris, & immutabilem ac inalterabilem deitatis, substantiæ, voluntatis, potentie & gloriæ Patris sine omni dissimilitudine imaginem professus est. Quod Athanasii, quem ut acerrimum Nicænæ fidei propugnatorem hæretici vexabant, condemnationi subscripserit; quod cum Arianis communionem inierit, & eos, qui cum illis communicare nolent, à communione sua separatos declaraverit; quod subscripserit formulis, conscriptis ab Orientalibus schismaticis, qui communicabant cum Simonet Theol. Tom. I.*

Arianis, & cum illis, paribus studiis, contra Consubstantialitatis defensores pugnabant, & idè cum illis confundebantur, C.

DISPUTATIO III.

De Divinitate Filii in particulari.

ARTICULUS I.

Utrum Filius sit verus Deus.

RESPONSIO.

Filius est verus Deus.

P Rob. Ex Scriptura simul, & Patribus. 1. Joani c. 1. dicitur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Ex quibus verbis habemus, 1. Filium esse Deum: *Et Deus erat Verbum.* 2. Filium esse ab æterno: *In principio erat Verbum.* 3. Filium factum non esse, cum omnia omnino, quæ facta sunt, per ipsum facta sunt, & aliunde evidenter repugnet aliquid à se ipso fieri: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* 4. Et ita Filium non esse creaturam: omnis enim creatura facta est, & nulla creatura ab æterno. 5. Et sic Filium esse verum Deum. Nam ens omne vel est creatura, vel Deus verus; adæque si Filius non est creatura, est Deus verus.

His verbis Evangelistam omnem omnino hæresim contra Filium exortam damnaſſe, luculenter ostendit S. Ambrosius in lib. 1. de fide ad Gratian. c. 5. Omnes, inquit, hæreses hoc capite brevi noster Piscator excludit. Quod enim erat in principio, non includitur tempore, non principio prevenitur. Ergo Arius contemnat. Quod autem erat apud Deum, non commitione confunditur, sed manentis Verbi apud Patrem solida perfectione distinguitur; ut Sabellius obmutescat. Et Deus erat Verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc Verbum est: sed in illa celestis designatione virtutis, ut consuetur Photinus. Quod vero erat in principio apud Deum, sempiternæ divinitatis in Patre & Filio inseparabilis unitas edocetur: ut erubescat Eudoxius, & Eunomius. Postremo, cum omnia per ipsum facta dicantur, ipse conditor novi utique testamenti & veteris designatur, ut Manichæus locum tentationis habere non possit.

Ex textu laudato, hæc in primis verba: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, ponderat, & ex illis demonstrat, Filium esse verum Deum, S. August. lib. 1. de Trin. c. 6. In eo autem declarat, inquit, non tantum Deum esse, sed etiam ejusdem cum Patre substantia; quia cum dixisset (Evangelista) *Et Deus erat Verbum*, hoc erat, inquit, in principio apud Deum. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Neque enim dicit omnia, nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Unde liquido apparet ipsum factum non esse, per quem facta sunt omnia. Et si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, ejusdem cum Patre substantia est. Omnis enim substantia, quæ Deus non est, creatura est; & quæ creatura non est, Deus est. Et si non est Filius ejusdem substantia, cujus est Pater: ergo facta substantia est. Si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt. Unde ergo ejusdemque cum Patre substantia est; & idè non tantum Deus, sed & verus Deus.

Sic igitur argumentatur S. Augustinus, & quidem invictè. Omnia per Filium facta sunt, quæ scilicet facta sunt, hoc est, omnis creatura per Filium facta est. Ergo Filius non est creatura: alioqui Filius se ipsum fecit, quod repugnat. Ergo unam & eandem habet cum Patre substantiam: nam si non habet unam & eandem cum Patre substantiam, creatura est; quia si non habet unam & eandem cum Patre substantiam, habet substantiam factam: omnis enim substantia præter substantiam Patris facta est. Ergo Filius veram habet divinitatem: nam substantia Patris

Q

tris

Hil. l. de Syn. mod. 78. 79.

Serm. l. 4. h. c. 1. 19.

Apud Hilari. l. 1. c. 19.